

Čas koronakrize in pouk na daljavo

Aleksandra Lampret Senčič, mag., prof.def., OŠ Minke Namestnik – Sonje Slovenska Bistrica

Članek govori o načinih izvajanja pouka na daljavo in je prerez primera prakse. Skozi teorijo različnih avtorjev spoznamo pomembnost povezanosti strokovnih delavcev v službi otrok s posebnimi potrebami. Je tudi odraz trenutnega stanja, izkušenj, primerov. Strokovni prispevek je nastal v času izvajanja pouka na daljavo. Strokovni delavci z vodstvom šole OŠ Minke Namestnik – Sonje Slovenska Bistrica smo v času izvajanja pouka premagovali strokovne izzive. S poglobljanjem strokovnega dela smo se soočali z novimi koraki povezovanja med otroki, starši, med sabo, drugimi strokovnimi delavci.

Pouk na daljavo

Sajovic (2006, 5) pojem učenja na daljavo opredeljuje kot vse oblike izobraževanj, kjer sta tutor in učenec prostorsko in časovno ločena. Učenje na daljavo se deli na več generacij. E-izobraževanje zaradi uporabe informacijske in telekomunikacijske tehnologije uvrščamo v četrto generacijo učenja na daljavo.

Učeca se skupnost ni sama po sebi umevna. Na šoli smo ves proces izvajanja pouka na daljavo spremljali navodila Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Zavoda RS za šolstvo, navodila NIJZ, vodstvo nam je ažurno posredovalo informacije, da smo bili na »terenu« uspešni. Besedna zveza »na terenu« je v teh časih zadobila drugačen pomen, pomeni doma, v učilnicah na daljavo.

Vsak strokovni delavec si je organiziral delovni kotiček, od koder je posredoval strokovno delo ravnateljici, ki je bdela nad delom strokovnih delavcev štiriindvajset ur na dan. Računalnike smo imeli aktivne od jutra do večera, nalagali različna e-gradiva, da so učenci zjutraj dobili vse pripravljeno za naslednji dan pouka.

Smo delovna organizacija, ki nima zapovedanega urnika pošiljanja pošte in sporočil, sporočila nas dosežejo takoj. Ažurnost in hitrost se nam je v teh trenutkih obrestovala. Delamo z najboljčuljivejšo osnovnošolsko populacijo, z otroki s posebnimi potrebami. Specialno rehabilitacijski pedagogi smo dejavni v več smereh. Delujemo v vrtcih, osnovni šoli s prilagojenim programom in na rednih osnovnih šolah kot učitelji dodatne strokovne pomoči, zato smo komunikacijske kanale vzpostavili s šolami, učiteljskimi zbori, kjer opravljamo specialno pedagoško delo.

Fijauž (2011, 16) meni, da uporaba IKT pri poučevanju in učenju zahteva spremenjeno vlogo učitelja zaradi drugačnih pristopov pri poučevanju. Z navodili, ki jih je podal ZRSS, smo uvideli, da svoja gradiva uspešno individualno prilagajamo, ozirajoč se na potrebe in stiske otrok. Za potrebe povratnih informacij smo z anketiranjem staršev pridobili informacije o poteku pouka na daljavo in si zastavili smernice za nadaljnje delo.

Otroci niso navajeni takšnega poglobljenega šolanja z IKT opremo, pomoč njim in staršem je potekala z veliko razumevanja in medsebojnega spodbujanja. Glede na zakonodajna določila, da otrok ne sme biti imetnik poštnega naslova do trinajstega leta, smo »izkoristili« starše in z njimi navezovali pristne stike, da smo lažje pristopali do otrok. Pristnost stikov se bo najverjetneje izkristalizirala v prihodnje, ko bomo sedli v šolske klopi, odnosi pa so se v tem času nadgradili. Otrok, ki ni bil navajen vprašati za nasvet preko elektronske pošte, se je te komunikacije počasi priučil. Uporabljali smo telefone in telefonsko sporočanje. Naše delo je bilo usmerjeno na takojšnjo vzpostavitev komunikacijskih kanalov z otroki, pa najsi gre za Viber, Skype ali druge spletne povezave.

Strokovne delavke dodatne strokovne pomoči smo za medsebojno komuniciranje oblikovale e-povezavo, kjer smo trikrat na teden podajale mnenja, izmenjavale informacije, se potolažile, ko je bilo treba. Veliko časa smo namenile reševanju težav učencev, ki so si v tem času izbrali način »nevidnega« komuniciranja in niso želeli biti odzivni; želeli so se izogniti informacijam o opravljenih nalogah.

Internet je sicer idealno mesto za tiste, ki lažje komunicirajo neosebno. Gorjan (2016, 42) meni, da družbeno anksiozni ljudje uporabljajo medij, kot je internet, za razkrivanje resničnega jaza. Komuniciranje preko interneta je bilo pisano na kožo tistim učencem, ki neradi komunicirajo iz oči v oči. Ti učenci so pokazali velik interes za reševanje nalog preko spleta.

Družine in pouk na daljavo

Po Čačinovič Vogrinčič (1992, 105) družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje, jih povezujejo skupna pravila, norme in vrednote. Avtorica pove, da odnose v družini odraža in določa relativno trajna struktura odnosov in vlog, v njej se oblikujeta zanj značilna struktura moči in način vodenja, izoblikuje se trajna mreža komunikacij in status vlog posameznih družinskih članov v njej, vloge pa se diferencirajo glede na delitev dela, razlikujejo se tudi čustveni odnosi med člani.

Avtorica pove, da je družina konfliktna skupina, da se vedno sooča z nalogo, rešuje konflikte, bodisi skupaj, v dogovarjanju, sporazumevanju, ali v spopadu, boju, drug proti drugemu. Strokovne službe na šolah se v teh časih soočajo z vrsto težav ali potreb, ki so se pokazale v posameznih družinah. Zaupanje do strokovnega delavca in šole tukaj premaguje mnoge ovire. Konflikti, ki se lahko pojavijo v družinah v času izolacije, so nam lahko nevidni in neslišni, a vseeno obstajajo. Pristop k družinam in reševanje družinske problematike je otežkočen. Na šoli je bila vseskozi prisotna skrb za socialno občutljive družine, za reševanje kakršnekoli zaznane problematike. Spoznanje, ki je v akcijo nabave računalnika za otroka postavilo strokovno delavko šole in razredničarko, je bilo, da nimajo vsi otroci računalnika. Tako je z zbiralno akcijo računalnikov šola omogočila, da je vsak otrok dobil pristop k nujnemu načinu komuniciranja, da so vsi otroci opravljali šolsko delo na domu.

Nevrologi potrjujejo pozitiven vpliv IKT na možgane (Zavašnik, Erčulj in Ažman, 11), vendar tudi opozarjajo, da je odločilen dejavnik strokovni delavec, ki mora takšen pouk skrbno načrtovati, ga usmerjati v učenje, ne pa v tehnologijo. Prav pri tem smo bili na preizkušnji: kako čim bolj kakovostno organizirati, pripraviti in predstaviti učno snov, da bo otrok najbolje napredoval; da v procesu učenja ne bo breme družine, da bodo vse dejavnosti usklajene z vzgojno-izobraževalnim zavodom.

Priprav vsebin smo se lotili z vso vnemo, si pomagali s spletnim naborom strokovnih gradiv, učbenikov in lastno angažiranostjo, saj smo prispevke in gradiva avtorsko ustvarjali. Nastala je cela zbirka uporabnih gradiv. V času pouka na daljavo se je primerilo, da so strokovni delavci priskočili na pomoč pri urejanju učnega kotička otroku na domu, tako da so lahko vsi otroci šole imeli primeren učni prostor. Hkrati je vodstvo s svetovalno službo poskrbelo za humanitarno pomoč ogroženim družinam in jim olepšalo košarico življenjskih potrebščin čez praznike.

Varuh človekovih pravic Peter Svetina (v Kuralt 2020) je poudaril, da je treba poskrbeti za najšibkejše, da se zaradi različnih okoliščin gotovo povečujejo razlike med otroki in njihovim dejanskim dostopom do izobraževanja, do uspešnosti izobraževanja. V Zvezi Aktivov svetov staršev (prav tam) so objavili anketo, ki jo je izpolnilo 15.000 staršev. Starši so najpogosteje izpostavili velike razlike pri dostopu, poznavanju, obvladovanju tehnologije, velike obremenitve staršev. Menijo, da je potrebna tudi podpora učencem, da prepoznajo pouk na daljavo kot trenutno šolsko delo, in ne kot počitnice (prav tam). V prihodnjih dneh ne bomo govorili samo o osvajanju šolske snovi, temveč tudi o preverjanju in ocenjevanju znanja.

Šolanje na daljavo

V Sloveniji je bilo v šolskem letu 2002/2003 po podatkih Zavoda MIRK prvič na daljavo izvedeno preverjanje znanja učenke 3. razreda, ki se je nahajala v Tam-

pi, ZDA. Preverjanje znanja je potekalo tako, da je slovenska učiteljica na daljavo preko elektronske pošte poslala teste in vprašanja na Univerzo v Tampi. Na ta način je deklica pridobila končno oceno, v kateri se je upoštevala njena dejavnost preko omrežja, saj sta v projektu skupaj sodelovali dekličina matična učiteljica in učiteljica, ki je deklico poučevala na daljavo.

Izkušnje strokovnih delavcev

Pouk na daljavo, v katerem smo se znašli vsi strokovni delavci v času epidemije, je sprožil raziskovanja, učenje, pripravo didaktičnih gradiv, uporabe programov najrazličnejših ponudnikov. Učitelji smo se čez noč prelevili v polnočne raziskovalce, pripravljali gradiva za učence. Med delom so se pojavljali vedno novi izzivi sestavljanja pouka na daljavo.

Pouk je sprožil najrazličnejša mnenja, opazne so bile tudi stiske in vprašanja o dolgotrajnosti procesa in posledic, ki jih izolacija prinaša. V svoji profesionalnosti gotovo vedno bolj pogrešamo vrvež otroških razredov, nasmejane obraze in mladostniške vragolije. V strokovnem smislu občutimo veliko praznino stikov.

Kako nad stisko otrok?

S profesionalno naravnostjo smo ves čas izvajanja pouka na daljavo razgrinjali vprašanja o stiski otrok, ki gradiv ne razumejo, ne zmorejo razumeti, ne dohajajo in so v rednih šolskih programih neodzivni. Timsko delo, povezovanje in medosebna diskusija so nam pomagale videti opisane težave z več vidikov. Reševali smo jih skupaj, spet vsak posamezno, v sodelovanju s strokovno službo, vodstvom, starši.

Vsekakor je zaupanje tisto, ki premika meje pri otrocih. Zgrajeno zaupanje pomeni, da ti otrok v tem času zaupa težave in jih premaguje s pogovorom, risbo, klepetom, pesmijo, razvedrilno dejavnostjo, sproščanjem. Pri pouku smo zato uporabljali različne metodično didaktične pristope in jih vkalupljali v razne predstavitvene izdelke (videoposnetki, power point prezentacije, wordova besedila, Kahoot kviz ...). Pouk smo popestrili s petjem, plesom, gibalnimi vajami, lutkami, smehom, zgodbicami.

Med strokovnimi delavci so se spletale vezi sodelovanja, pomagali smo si z deljenjem gradiv, medpredmetnim povezovanjem, nasveti in reševanjem elektronskih težav in zagat. V redni pouk smo vnašali takojšnje povratne informacije in pohvale otrokom za opravljeno delo ter plemenitili učno vzgojne vsebine s sprostitevni dejavnostmi, dejavnostmi za ustvarjalno preživljanje prostega časa, nasveti za sproščanje, relaksacijo, z nasveti za zmanjševanje anksioznosti ...

Sodobno razumevanje učenja izhaja iz štirih značilnosti in ga po Zavašnik in Erčulj (v Zavašnik, Arčnik in Erčulj 2015, 9) označujemo kot KSUS učenje (po Dumont, Instance in Benavides):

- Konstruktivno: učenci znanja ne sprejemajo od zunaj, ampak ga izgrajujejo v procesu osmišljanja svojih izkušenj.

- Samoregulirano: uspešnejši so tisti učenci, ki obvladujejo samoregulacijo, ki znajo učinkovito organizirati svoj čas za učenje, si sami postavljati cilje, z ustreznim vodenjem je možno samoregulacijo učencev izboljšati.
- Umeščeno: kakovosten proces učenja dokazano vedno poteka v interakciji z družbenim kulturnim kontekstom ter v sodelovanju z njim.
- Sodelovalno: učinkovito in uspešno učenje ne poteka v izoliranem kontekstu, ampak v sodelovanju z drugimi učenci, drugimi ljudmi, sredstvi in tehnologijo. Avtorici menita (prav tam), da je usvajanje znanja uspešno ob potrebnih ustreznih odnosih, pogajanjih, prepričevanjih.

Vsled zgoraj napisanega vidimo vzporednice s poukom na daljavo v času »korona krize«. Učenci s posebnimi potrebami so osmislili svoje izkušnje skozi konkreten material in prikaze, ki so jim bili posredovani v procesu sprejemanja informacij na daljavo. Izkušnje so posredovali učiteljem in se o njih pogovarjali, imeli so možnost štiriindvajseturnega komuniciranja z učiteljem predmeta ali razrednikom.

Nekaj težav se je pojavilo pri samoregulaciji učenja, predvsem v organizaciji časa za učenje. Nekateri otroci so potrebovali pomoč v obliki slikovnih urnikov, napisanega poteka organizacije dneva in ur učenja. Tako so varneje pristopali k procesu učenja. Strukture pouka, kot so jo bili navajeni v času pred izolacijo, zdaj ni bilo. Treba je bilo vzpostaviti komunikacijsko pot med otrokom in starši, ki je pomagala urejevati organizacijo časa in učenje otroka. Delo je potekalo sprotno, da ne bi prišlo do kopičenja snovi, nepredelane snovi in nerazumevanja snovi. Otroci so pri tem potrebovali pomoč pri razlagi formul in dejstev v obliki miselnih vzorcev, videposnetkov, risanja, predstavljanja s kartončki. Mnogo aktivnosti strokovnih delavk na področju mobilne specialpedagoške pomoči je potekalo dnevno s komunikacijo po telefonih, e-pošti, Vibru, Skypu; komunicirale smo o načinih pomoči na daljavo: o načinu razlage izdelave nalog, načinih zapomnitve podatkov, načinov učenja in sprostitev otrok, razbremenitvi otrok in staršev.

Kakovosten proces učenja je bil izveden ob sodelovanju vseh deležnikov v procesu. Ključna točka so bile povratne informacije. Če ni bilo takojšnje povratne informacije o delu otroka doma, si jo je moral strokovni delavec sam poiskati na že prej omenjene načine. S samoaktivacijo smo pomagali otrokom. Ažurno in hitro, da je lahko bilo tudi učinkovito.

Z namenom preverjanja kakovosti delovanja pouka na daljavo smo izvedli tudi anketo med starši. Rezultati so pokazali, da pouk na daljavo dobro poteka, da starši pridobivajo povratne informacije, da so z načinom poučevanja zadovoljni. Pogrešali pa so pristni stik, ki ga pri prenosu med elektronskim komuniciranjem ni.

E-konferenca strokovnih delavk mobilne službe z vodstvom šole

Družbeno-kulturni kontekst, v katerem se nahajajo naši učenci, je treba poznati, še posebej v času krize, ki traja. Za načrtovanje pouka planiramo in smo pozorni na tiste posebnosti in individualne specifičnosti otrok in družin, ki jih drugače z nepoznavanjem situacije ne bi mogli zajeti in jim posledično ne bi mogli pomagati (specifične učne zmožnosti otrok, bralnorazumevalne sposobnosti otroka, razumevanje navodil, specifičnosti nevrotipičnih otrok).

Sodelovalno učenje ne poteka v izoliranem kontekstu. Pri pouku na daljavo se je opazilo, da je sodelovanje ključnega in izključnega pomena. Brez odziva otrok in staršev bi bilo učenje namenjeno samemu sebi. Ali še nižje gledano – komunikaciji strokovnega delavca z napravo. Tako pa se je situacija improvizirane šole in učilnic lahko preselila v vsak dom, na vsak računalnik in na vsak telefon.

Motivacija za učenje, poučevanje, motiviranost za delo

Nekateri otroci iz socialno šibkejših okolij so dobili možnost posodobitve komunikacijskih kanalov z računalniki, da so lahko izvajali učenje. Takšnega otroka je bilo pred tem treba motivirati za delo, da je videl smisel šolskega dela na daljavo.

Ko učenci doživljajo z didaktičnimi dejavnostmi pozitivna čustva, so bolj motivirani za delo. Po Boekaertsu (v Zavašnik, Arčnik in Erčulj 2015, 10) zasledimo, da negativna čustva učence odvrnejo od učenja. Po avtorju beremo, da kadar se učenci počutijo zmožne narediti tisto, kar od njih pričakujemo, se motivacija izboljša; lahko sklepamo, da se je motivacija otrokom ob pridobitvi računalnikov za delo na daljavo izboljšala. To bomo lahko ugotovili v naslednjih dneh.

Sprotno učenje strokovnih delavcev in vodstva

Po Southworthu (v Koren 2007, 105) je pomemben splet družbenih okoliščin, v katerem učenje poteka. Navaja, da se je bistveno pogovarjati z drugimi, kajti pogovor spodbuja analizo, refleksijo in reorganiziranje znanja ter učencem omogoča, da se ozrejo na lastno učenje in ga povežejo s predhodnimi izkušnjami in spoznanji. Časa za analizo učenja na daljavo bo prav gotovo dosti po koncu šolskega leta. Prej se bomo ukvarjali s strokovnimi izzivi preverjanja, ocenjevanja znanja in zaključevanja ocen.

Kaj pogrešajo otroci in mladostniki v času preventivnih ukrepov?

Druženje s sovrstniki je v obdobju odraščanja pomembno za mladostnikov razvoj. To sedaj ni mogoče. Viltušnik (2020) nas poziva, da z mladostnikom vzpostavimo odnos zaupanja, da smo do njega odprti in iskreni. Mladostnik nas potrebuje, potrebuje starše, čeprav tega včasih ne pokaže. Viltušnik (2020) daje napotke za delovanje v času izolacije: pogovarjamo se o nastali situaciji, ohranjamo dnevno rutino. Pove, da nam bodo najstniki in mlajši odrasli morda pomagali pospravljati, se igrati z mlajšimi sorojenci, pripravljati obroke in opravljati druga opravila med karanteno. Če se mladostniki počutijo cenjene, s tem zmanjšujemo tesnobo. Priporoča, naj se mladostniki držijo šolskega urnika, naj vstajajo zjutraj in hodijo spat ob običajnih urah, obroki naj bodo vsak dan ob istem času. Pove tudi, da to pomaga vzdrževati občutek kontrole nad življenjem in preprečuje nastajanje depresivnosti, apatičnosti ali anksioznosti. Hkrati nas poziva, da sprejmemo mladostnikovo stisko. Želi, da jih podpiramo pri učenju na daljavo, pri čemer pomaga tudi humor.

Mikuš Kos (2019, 18) meni, da je glede na to, da vrste dejavnikov tveganja ne moremo odpraviti (nasilje, vojne, ekološke katastrofe, revščino), za varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov osnovnega pomena usmeritev v varovalne dejavnike in psihično odpornost.

Kako reševati težave v času ukrepov?

Strokovnjaki poudarjajo postavitve urnikov, aktivnosti, vseh ritualov, ki nam dajejo varnost. Prav tako poudarjajo odhod na zrak v naravo. Želijo, da si vsi osmislimo dan z aktivnostmi, da omejimo gledanje TV, čas na spletu, da poskrbimo tudi za humor.

Strokovni delavci smo tudi mame, očetje, družinski člani

Z vzpostavitvijo rutine dela pouka na daljavo je v družinah strokovnih delavcev delo in izvajanje pouka na daljavo postavljalo nova poglavja. V učnem okolju učitelja so se ponekod porajali izzivi delitve računalnikov za delo, iskanje mirnega prostora za

snemanje prispevkov, opravljanja gospodinjskih opravil in službenih dolžnosti.

Strokovni delavci smo različnih starostnih obdobj. Mlajši z vrtčevskimi otroki, starejši z osnovnošolskimi učenci in srednješolsko populacijo, spet drugi z odraslimi otroki in pred vstopom v tretje življenjsko obdobje. Vsak se je na svoj način moral organizirati, si vzpostaviti lasten red in družinsko rutino, da je delo lahko nemoteno potekalo. O obremenjenosti naprav ne izgubljam besed.

Pouk na daljavo je prinesel mnogo reševanj zagat in iskanja novih poti poučevanja. Prinesel je oplemenitenje medosebnih odnosov, novih spoznanj do otrok, staršev. Okrnjena nam je bila svoboda gibanja, spoznali smo, kako jo lahko cenimo in da ni samoumevna. Prikrajšani smo bili za socialne stike. Uvideli smo, kako pomembna je človeška bližina, druženje in medosebni odnosi, medsebojno sodelovanje.

Za Gruden (2004, 31) je pomembno, da ima človek v družini možnost, da čuti tisto, kar čuti, da si čustva razjasni in jih z družinskimi člani predela. Če otrok v družini nima pravice do svojih čustev, začne ta čustva skrivati pred družino, kmalu jih bo skrival pred sabo, ne bo jih mogel več razbrati in se z njimi spoprijeti. Zato je v času pouka na daljavo v tej krizni situaciji toliko bolj pomembno, da se z otroki pogovarjamo o počutju, stiskah in jih spremljamo.

Spoznanja, ki nam jih prinaša virus, bogatijo nas in naše prihodnje rodove. Hočeš ali nočeš bo virus med nami, vse dokler ne bo človeški faktor iznašel zdravila, cepiva zanj. Do takrat pa se poskusimo čim bolj udobno in strokovno umestiti v nastalo situacijo.

Viri:

- Čačinovič-Vogrincič, G. (1992): *Psihodinamski procesi v družinski skupnosti*. Ljubljana: Advance.
- Čačinovič-Vogrincič, G. (1998): *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Fijauž, M. (2011): *Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij pri pouku športne vzgoje*. Ljubljana: Fakulteta za šport. ULJ: diplomsko delo.
- Gorjan, G. (2016): *Komuniciranje, ustvarjanje odnosov in identiteta posameznika v spletnih skupnostih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. ULJ: magistrsko delo.
- Gruden, S. (2004): *Zdravi sorojenci v družini, ki imajo otroka z motnjami v duševnem razvoju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. ULJ: magistrsko delo.
- Koren, A. (2007): *Ravnateljstvo. Vprašanja o vodenju šol brez enostavnih odgovorov*. Koper: Fakulteta za management.
- Kural, Š. (27. marec 2020): *Šolanje na daljvo deluje, a ne odlično*. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/solanje-na-daljavo-deluje-a-ne-odlicno-292971.html>
- Mikuš Kos, A. (10. oktober 2019): *Šola in duševno zdravje*. Dostopno na: <http://www.solafilma.si/sl/objava/sola-dusevno-zdravje>
- Sajovic, P. (2006): *E-izobraževanje*. Ljubljana: Fakulteta za matematiko in fiziko. ULJ: diplomska naloga.
- Tušak, M. (2020): *Psihologija ljudi v pogojih izolacije ter razlike pri otrocih*. Dostopno na: https://www.mojeznanje.si/Webinarji/Psihologija_ljudi_v_pogojih_izolacije_ter_razlike_pri_otrocih/
- Viltušnik, V. (2. april 2020): *Podpora mladostniku v času korona krize*. Dostopno na: <https://www.ossecovlje.si/2020/04/02/podpora-mladostniku-v-casu-koronavirus-krize/>
- Zavašnik, Arčnik M. in Erčulj J. (2015): *Izbrana poglavja iz vodenja v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Zavod MIRK (2019): *Učenje na daljavo*. Dostopno na: <http://www.mirk.si/snd/primeri%20IND.html>